

DISCIPLINA „FILOSOFIA” ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR TEHNIC

C. Lozovanu

Universitatea Tehnică a Moldovei

„Mie nu-mi plac convingerile Dumneavoastră, însă eu sunt gata să-mi dau viața pentru dreptul Dumneavoastră de a le împărtăși. Însă, țin să adaug, că aceasta nu mă lipsește de dreptul de a vă convinge să vă revedeți propriile convingeri”

J.J. Rousseau

Unul dintre aspectele învățământului superior tehnic ține de faptul că și în prezent mai persistă încă discuțiile despre aceea că specialistul în științele despre natură și cele tehnice nu are nevoie de disciplinele umaniste și, în particular, de filosofie. O asemenea poziție, exprimată cu diferite ocazii, este răspândită destul de larg printre reprezentanții științelor reale și de specialitate. Esența acestui punct de vedere poate fi exprimată în câteva raționamente care, la prima vedere, par a fi întemeiate într-o anumită măsură.

O instituție superioară de învățământ tehnic trebuie să pregătească specialiști calificați într-un anumit domeniu de activitate – inginer-programator, inginer-electrician, inginer-mecanic, inginer-constructor, inginer-tehnolog etc. În aceasta constă predestinarea instituției de învățământ superior tehnic. În fiecare an economia națională necesită un anumit număr de specialiști pentru înlocuirea celor care, din anumite motive, au părăsit locul de muncă. Dacă nu se vor completa locurile de muncă eliberate, atunci doar peste câțiva ani viața socială va fi paralizată: se vor opri uzinele și fabricile, întreprinderile și celelalte instituții sociale. Așadar, societatea, statul are nevoie de sistemul de pregătire a cadrelor ingineresti – sistemul învățământului superior tehnic. De aceea și se alocă fonduri de stat pentru instruirea noilor specialiști.

Însă, dacă scopul principal al instituției de învățământ superior tehnic – este pregătirea viitorilor specialiști într-un domeniu concret de activitate, atunci și planul de învățământ trebuie să fie subordonat atingerii anume a acestui scop. Tot ce nu este nemijlocit îndreptat spre pregătirea viitorului specialist, trebuie să fie înlăturat din planul de învățământ. În prezent, de la un specialist din aproape oricare domeniu, se cer cunoștințe profesionale profunde, spre dobândirea cărora și trebuie să fie orientate eforturile studentului. Lui nu-i mai rămâne nici timp, nici puteri pentru altceva. Mai mult chiar, în legătură cu aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna, planurile de învățământ sunt supraîncărcate, iar volumul cunoștințelor, necesare viitorului specialist, cu fiecare an crește tot mai mult. În acest context, destul de firească pare tendința de a elibera planurile de învățământ de tot ce este străin, inutil pentru însușirea viitoarei specialități.

Pe asemenea considerații se sprijină tendința de micșorare a numărului de ore, alocate disciplinelor socio-umaniste la U.T.M. – filosofiei, politologiei,

culturologiei, eticii profesionale etc., iar la unele facultăți, chiar și scoaterea din planul de învățământ a unora dintre disciplinele menționate. Cu alte cuvinte, se promovează ideea „curățirii” învățământului superior tehnic, adică a scoaterii din planul de învățământ a disciplinelor socio-umaniste și a păstrării acolo numai a acelor discipline speciale, fără de care formarea specialistului, într-adevăr, nu poate avea loc.

Vorbind la general, ostilitatea reprezentanților științelor speciale (reale) față de umanitariști are o veche istorie. Fără să ne aprofundăm mult în trecut, doar amintim aici discuțiile dintre „fizicieni” și „lirici” de la începutul anilor 60 din secolul trecut, dar totodată, și faptul că, la timpul lor, ei au ajuns la o înțelegere. În prezent această dispută pe alocuri izbucnește din nou. Și de data aceasta, principala țintă a acuzațiilor din partea „fizicienilor” (reprezentanților științelor reale – n.n.) este filosofia. Apare o simplă și legitimă întrebare – De ce? Poate de aceea, că unii dintre reprezentanții științelor speciale, care în prezent ocupă funcții în cadrul învățământului superior, în anii 50-60 - pe timpul Uniunii Sovietice, - au audiat în instituții superioare de învățământ cursuri de filosofie marxist-leninistă și lor li se pare că știu ce este filosofia și, prin urmare, pot judeca despre necesitatea sau lipsa unei asemenea necesități de a face cunoștință cu această disciplină, pentru specialiștii care obțin studii superioare tehnice? Suntem educați și deprinși să ne atârnăm cu stimă față de părerile savanților și această deprindere până nu demult avea o bază solidă. Omul, care s-a consacrat activității într-un domeniu al științei sau tehnicii, a depus eforturi considerabile pentru însușirea aparatului conceptual, a principiilor și metodelor din acest domeniu, de obicei se pronunță cu o mare prudență față de problemele care depășesc cadrul competenței sale profesionale, dându-și foarte bine seama, cât de multe trebuie să știi și să înțelegi, pentru ca să expui un raționament cât de cât argumentat în oricare domeniu profesional. De aceea, pare destul de straniu faptul, că la unii reprezentanți ai științelor speciale nu există o asemenea precauție, firească oricărui om învățat. Dimpotrivă, expunerile lor demonstrează un aplomb autosatisfăcător de „specialist”, combinat cu o totală neștiință în domeniul despre care ei s-au apucat să judece.

Mulți dintre actualii oponenți ai filosofiei nu posedă cunoștințe necesare despre această știință și

o identifică cu materialismul dialectic și istoric, deoarece despre alte curente și școli filosofice ei nu au auzit. Filosofia marxist-leninistă ca filosofie de stat a fost înlăturată din învățământ ca învățatură filosofică învechită și excesiv de ideologizată, prin urmare, spun ei, și filosofia trebuie scoasă din planurile de învățământ superior. Mai mult chiar, continuă ei, în perioada sovietică metoda dialectică era considerată ca metodă universală de cunoaștere și, în general, a oricărei activități, fiind impusă științei și reprezentanților tuturor sferelor de activitate materială sau spirituală. Dar ce putea să extragă savantul din afirmațiile despre aceea că electronul este tot atât de inepuizabil ca și atomul, sau că sursa oricărei mișcări și dezvoltări este lupta contrariilor? Nimic! Filosofia era folosită în calitate de supraveghetor ideologic al savanților și specialiștilor și implementată în conștiință în scopul propagării ideologiei comuniste. În prezent toate acestea nu sunt necesare, de aceea nici filosofia nu este necesară în planurile de învățământ superior.

Dar nu numai că filosofia este inutilă pentru un inginer și un specialist în științele despre natură, ea este chiar periculoasă pentru ei. Câte prostii gogonate au spus filosofii despre știință și cunoașterea științifică! La timpul lor filosofii sovietici au respins teoria relativității, au ponegriț genetica și cibernetica, au impus dialectica în calitate de metodă universală de cunoaștere. Și până în prezent, filosofii caută să submineze credința savanților în veridicitatea și eficacitatea rezultatelor obținute de ei, raționalizează despre o oarecare condiționare culturală a tabloului științific al lumii, compară teoriile științifice cu miturile, vorbesc despre rolul cultural-istoric al religiei etc. Nu are nevoie de toate acestea nici inginerul, nici tânărul savant!

În școli și licee științele socio-umaniste sau nu se mai predau deloc, sau au fost trecute în categoria disciplinelor opționale. S-a procedat corect! Acum este necesar de a elibera și studenții de necesitatea de a învăța toată această vorbărie inutilă și chiar dăunătoare. La urma urmelor, filosofia în instituțiile superioare de învățământ este necesară doar filosofilor însăși: ei pot să-și câștige bucățica de pâine doar predând, de aceea și insistă ca filosofia să fie inclusă în programele de învățământ ale tuturor instituțiilor superioare de învățământ, independent de profilul lor.

Asemenea raționamente sunt cele mai răspândite și, desigur, față de ele au o atitudine compătimitoare unele mijloace de informare în masă și funcționarii din învățământ. Însă, dacă ne familiarizăm mai atent cu aceste raționamente, este lesne să observăm, că toate acestea - nu sunt altceva decât un amestec de demagogie și ignoranță grasă sau incurtură.

Să luăm teza conform căreia filosofia este identică cu filosofia marxist-leninistă. Numai o persoană care nu posedă nici cele mai elementare cunoștințe despre istoria gândirii filosofice și istoria științelor poate accepta veridicitatea tezei menționate. În realitate, filosofia ca știință nu poate fi redusă la filosofia marxist-leninistă, deoarece,

ultima reprezintă doar unul dintre multiplele curente filosofice. Mai mult chiar, filosofia marxist-leninistă este unicul curent filosofic care a fost excesiv de mult ideologizat. De aceea, oponentii filosofiei trebuie să știe că această disciplină nicidecum nu poate și nu trebuie să fie confundată cu filosofia marxist-leninistă de pe timpurile Uniunii Sovietice.

Dimpotrivă, adevărata filosofie întotdeauna a semnat libertatea gândirii omului. Filosofia, în toate timpurile, a fost știința care a educat la om un mod liber, dar totodată, și corect de a gândi și vorbi. Ea desemnează, în linii generale, arta și iscusința omului de a reprezenta printr-o gândire corectă, adică bazată pe principiile și formele gândirii logice, atitudinea sa față de lumea care îl înconjoară. Nu degeaba, adevărații filosofi se considerau iubitori de înțelepciune sau liber-cugetători. Altfel spus, filosofia este învățatura rațională sau științific argumentată despre concepția integrală despre lume. Concepția integrală despre lume este înțelegerea generală a lumii și vieții, clarificarea trăsăturilor și raporturilor principale ale existenței și sesizarea sensului vieții omenești, adică destinația omului și a locului lui în cadrul existenței.

O altă teză este aceea conform căreia, filosofia nu-i este necesară savantului sau îi este chiar periculoasă. Însă, știu oare propagatorii acestei teze, că filosofia și științele reale sau despărțit doar în ultimii două sute de ani, iar până atunci și chiar după aceea, mulți savanți erau în același timp și filosofi, iar filosofii efectuau descoperiri științifice? În activitatea creatoare a lui Copernic și Bruno, Galilei și Bacon, Descartes și Leibniz, Mach și Poincare, Russell și Bohr filosofia și științele reale erau atât de strâns legate, încât este imposibil să le despartă. Principala lucrare a lui I.Newton avea titlul „Principiile matematice ale filosofiei naturale”, iar pentru fizicianul E.Mach la Universitatea din Viena a fost creată catedra Filosofia naturală, pe care el a condus-o, iar ulterior – nu mai puțin cunoscutul fizician, L.E.Boltzmann. Marea știință autentică întotdeauna s-a aflat într-o strânsă corelație cu filosofia, nu mai vorbim despre aceea, că elaborarea multitudinii de idei și teorii științifice a fost permanent stimulată de filosofie.

Filosofia în calitatea ei de știință teoretico-generală contribuie la formarea în conștiința tânărului specialist a unei reprezentări generale despre lumea înconjurătoare și despre natura cunoașterii umane. Ea îi vorbește despre scopurile cunoașterii științifice și despre valoarea socială a științei, îl ajută să conștientizeze locul științei sale speciale în sistemul general de științe. Filosofia educă la tânărul specialist toleranță față de opiniile altor oameni și atitudine critică față de propriile viziuni. Și dacă încă s-ar putea să fim de acord cu ideea, că pentru soluționarea unor sarcini restrânse aplicative sau tehnice nu este necesară filosofia, atunci pentru savantul care abordează probleme fundamentale ale disciplinei lui, ea, adică filosofia, după cum arată istoria științei, este un stimulent puternic al activității creative. Iar dacă este să vorbim despre așa domenii ale științei

contemporane ca astrofizica, cosmologia, fizica cuantică, mecanica cuantică, teoria evoluției biologice, genetica, atunci aici, soluțiile problemelor științifice deseori se întrepătrund cu viziunile filosofice.

În sfârșit, încă despre un moment nu mai puțin important. Când vorbim despre învățământul superior tehnic, despre reformarea sau păstrarea lui, atunci aproape întotdeauna privim tânărul dornic de cunoștințe, studentul, din punctul de vedere al statului și societății: ce vrem să pregătim – un cetățean? un specialist? un cetățean și specialist? Sau nici una, nici alta? Însă, la învățământul superior și structura lui putem să privim și prin prisma viziunii a însăși tânărului: ce dorește el personal să primească în procesul studiilor la universitate? Cu părere de rău, propaganda de astăzi și publicitatea plictisitoare reușesc într-atât să ștampileze creierii tinerilor, încât ei, în cele mai dese cazuri, merg la universitate cu un scop pur pragmatic – să însușească o specialitate, care i-ar ajuta să agonisească mijloace pentru existență. Desigur, în condițiile actuale acest scop, într-adevăr, este important. Însă nu este unicul și, poate, chiar nu cel mai important. Universitatea întotdeauna a dat studii în sensul larg al acestui cuvânt, ea a pregătit oameni iluminați, intelectuali, în adevăratul sens al acestui cuvânt. Iar omul cu cunoștințe generale se deosebește de „savantul ignorant” prin aceea, că pe lângă cunoștințele profesionale el a impregnat și unele straturi ale culturii mondiale – filosofie, literatură, istorie, politologie, artă, etc. Și a deveni iluminat, om cult, care posedă cunoștințe generale din cele mai diverse domenii ale științei contemporane – iată scopul, poate, mai important, în comparație cu dobândirea unei oarecare specialități. Cu toate că, acest scop tânărul nu îl poate formula întotdeauna clar, el în formă vagă este prezent în conștiința lui. Și de la universitate tânărul așteaptă ceva mai mult, decât, pur și simplu, dobândirea unei specialități înguste.

Desigur, se întâlnesc tineri care sunt preocupați cu ardoare de un anumit domeniu de activitate profesională și nu doresc să-și irosească puterile și timpul pentru altceva. Eu vreau să devin un foarte bun programator, inginer, și nimic altceva pe mine nu mă interesează! Asemenea poziție nu este una nouă și pe tinerii și tinerele care o aleg este dificil de ai dezaproba. Anume la un astfel de cerc, relativ mic, de studenți se referă „reformatorii”, tinzând să excludă cultura umanistă din universitate. Acești tineri, spre regretul nostru, merită compasiune, însă, din fericire, cu timpul ei își revăd poziția. Ei încep a înțelege că viața omului nu se reduce numai la îndeplinirea unor funcții profesionale. Dar, iată, propovăduitorii profesionalismului ciuntit, care încurajează o astfel de dispoziție sinucigașă a tinerilor, sau sunt niște diletanți, sau îndeplinesc o comandă socială infamă.

Oare omul se naște și trăiește numai pentru a îndeplini unele funcții sociale – inginer, medic, jurist sau economist? Desigur, societății și statului el, poate, numai și este necesar, pentru a înlocui o oarecare piesă din mecanismul economic, ieșit din

funcțiune. Însă lui însăși îi este îndeajuns numai aceasta? Nu, desigur. Fiecare dintre noi dorește să trăiască o viață adevărată, plină de evenimente și afaceri, să realizeze toate aptitudinile, cu care ne-a înzestrat natura, să savureze frumusețea lumii și a artei. Pentru aceasta civilizația contemporană propune posibilități inexistente până acum. Însă pentru autorealizare, pentru a arde în flăcările dragostei sau a primi plăcere de la muzică, pictură, literatură, trebuie să ai un anumit nivel de dezvoltare spirituală. Bazele unei asemenea dezvoltări în universitate le fundează filosofia – anume această disciplină îl determină pe om să se gândească asupra sensului și valorilor existenței lui, anume ea trasează pentru el principalele contururi ale lumii culturii, în care se înscriu istoria, literatura și arta, anume ea îi vorbește despre aceea, că binele și frumusețea nu sunt mai puțin importante pentru viață, decât adevărul. Dacă științele speciale îl formează pe student ca specialist, atunci filosofia și disciplinele umaniste formează în el *personalitatea* – omul cu o gândire liberă, creatorul cugetător și responsabil al propriei vieți, cetățeanul țării sale. Omul, care nu se împărtășește din cunoștințele din filosofie și cultura umanistă, se dovedește a fi nu mai mult decât un robot, care funcționează conform programului introdus în el de cineva și se supune docil indicațiilor publicității și mijloacelor de informare în masă.

Aspirația profesionalizării înguste a învățământului superior exprimă o tendință, deja demult manifestată în Europa apuseană și în S.U.A., de transformare a majorității populației în „*oameni unidimensionali*” (H.Marcuse), în „*oameni ai gloatei*” (J.Ortega y Gasset), cu conștiința cărora este ușor de manipulat. În ultimă instanță, aceasta reprezintă în sine o mișcare în direcția instituirii unei societăți totalitare. Studențimea încă din timpurile Evului mediu era unul dintre cele mai active grupuri sociale. Studenții în diferite perioade istorice și în diferite țări deseori se aflau în avangarda diferitor mișcări și procese politice. Al lipsi pe student de filosofie și componentul umanistic al învățământului superior – înseamnă a atenua serios sau a distruge în general activismul social al celei mai energice părți a populației. Astăzi tehnica spălării creierilor, propaganda, publicitatea, mijloacele de informare în masă sunt în stare să subordoneze totalmente conștiința omului, să-i sugereze orice scopuri și valori, să-i provoace orice simțuri și atitudini față de lucruri și fenomene, să-i formeze gusturile, preferințele etc. Astfel, nu numai comportamentul, dar și conștiința omului din societatea contemporană, de asemenea, este controlată de stat și elitele autoritare. Un asemenea control total al omului istoria omenirii încă n-a cunoscut. Excluderea filosofiei din instituțiile superioare de învățământ tocmai și v-a însemna încă un pas pe calea subjugării spirituale totale a omului. Oare acesta este obiectivul principal al învățământului superior tehnic?